

MATYOQUB QO‘SHJONOVNING ADABIY-TANQIDIY MEROSI VA O‘ZBEK TANQIDCHILIGI RIVOJIDAGI O‘RNI

Farg'ona davlat universiteti filologiya
fakulteti 3-bosqich talabasi Omonova Zilola

Annotatsiya

Ushbu maqolada o‘zbek adabiyotshunosligi va adabiy tanqidining yirik namoyandalaridan biri — Matyoqub Qo‘shjonovning ilmiy merosi, tanqidchilik uslubi, adabiy jarayondagi xizmatlari tahlil qilinadi. Olimning ilmiy izlanishlari, Navoiyshunoslik, adabiyot tarixi va adabiy tanqid masalalariga qo‘shgan hissasi yoritiladi. Qo‘shjonovning adabiyotshunoslikka oid ilmiy qarashlari bugungi kun adabiy jarayonini o‘rganishda muhim manba sifatida baholandi.

Kalit so‘zlar: Matyoqub Qo‘shjonov, adabiy tanqid, Navoiyshunoslik, adabiyotshunoslik, ilmiy meros, badiiy tahlil, adabiy jarayon, talqin.

Kirish

O‘zbek adabiy tanqidchilik maktabi XX asrda ko‘zga ko‘ringan bir qator yirik olimlar faoliyati bilan shakllandi. Ulardan biri — professor Matyoqub Qo‘shjonov bo‘lib, u o‘zbek adabiyotining ilmiy asosda o‘rganilishi, tanqidiy fikrlash madaniyatining shakllanishi va rivojiga katta hissa qo‘shgan olimdir. Qo‘shjonovning ilmiy faoliyati, avvalo, Navoiyshunoslik, o‘zbek adabiyotining yangi davri, badiiy asar poetikasi masalalariga bag‘ishlangan izlanishlari bilan bog‘liq. U o‘z davrida adabiy jarayonni chuqur kuzatgan, tahliliy yondashuv, badiiy tafakkurni ilmiy asosda talqin qilish uslubi bilan ajralib turgan olimlardan edi.

Asosiy qism

Matyoqub Qo‘shjonov o‘zbek adabiyotshunosligi tarixida ilmiy-uslubiy yondashuvni mustahkamlashga katta e‘tibor qaratgan. U adabiy tanqidni shunchaki baholash emas, balki ilmiy asoslangan tahlil, manba bilan ishlash, badiiy fikrning ildizlarini ochish jarayoni sifatida belgilagan. Olimning maqolalari, monografiyalari va tadqiqotlari o‘zbek tanqidchiligi metodologiyasining shakllanishiga sabab bo‘lgan.

Qo‘shjonov ijodining asosiy yo‘nalishlaridan biri — Alisher Navoiy merosini chuqur o‘rganishdir. U: Navoiy asarlaridagi ma‘naviy-axloqiy g‘oyalarni tushuntirib bergan, “Xamsa”ning badiiy tuzilishi, obrazlar olami, g‘oyaviy mazmunini ilmiy asosda tahlil qilgan, Navoiyga doir tadqiqotlarning keyingi bosqichiga ta‘sir ko‘rsatgan. Olimning Navoiyshunoslikdagi yondashuvi adabiyotshunoslikda matn markaziga qaytish, ya‘ni asarning o‘zini chuqur tahlil qilish tamoyilini kuchaytirgan. Qo‘shjonov XX asr o‘zbek adabiyotining shakllanishi, jadid adabiyoti, Mustaqillikdan keyingi adabiy jarayon haqida ham ko‘plab fikrlar bildirgan. U: jadidlar ijodidagi ma‘rifatparvarlik ruhini;

Cho‘lpon, Fitrat, Qodiriy merosining o‘ziga xosligini; zamonaviy adabiy jarayonning muammolarini; ilmiy asosda tahlil qilgan.

Olimning tanqidiy qarashlari bugungi adabiyotshunoslik uchun ham dolzarbligini yo‘qotmagan.

Qo‘shjonovning tanqidchilik uslubi quyidagi jihatlarda yaqqol namoyon bo‘ladi: matn bilan ishlashda aniqlik va ilmiylik badiiy asarning ichki qatlamlarini ochish, adabiy jarayonni tarixiy taraqqiyot bilan bog‘lash, shaxsiy diddan ko‘ra ilmiy xulosaga tayanish, adabiyot va jamiyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni izohlash. Bu yondashuv uni o‘zbek tanqidchiligida alohida maktab yaratgan olim sifatida tanitadi.

Matyoqub Qo‘shjonov merosining bugungi adabiyotshunoslikdagi o‘rni beqiyosdir. Bugungi kunda Qo‘shjonovning ilmiy merosi: adabiyotshunoslikda o‘quv dasturlariga kiritilgan, Navoiyshunoslik bo‘yicha asosiy manbalardan biri sifatida qo‘llaniladi, zamonaviy tadqiqotchilar uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Uning adabiyotga bo'lgan ilmiy yondashuvi yosh tadqiqotchilarni matn bilan chuqur ishlash, badiiy tafakkurni keng kontekstda talqin qilishga chorlaydi.

Adabiy tanqid metodologiyasiga oid maqolalari:

Olim o'zbek adabiy tanqidchiligida ilmiy metodologiya masalasini yorituvchi qator maqolalar yozgan. Ulardan eng muhimlari: "Adabiy tanqid uslubi haqida", "Badiiy asar tahlili va talqin masalalari", "Adabiyot va hayot munosabati", "Poetika masalalarini o'rganishning nazariy asoslari", "O'zbek tanqidchiligida ilmiy metod va yondashuv", "Tanqidning adabiy-estetik funksiyasi" kabi ko'plab maqolalar yozgan. Ushbu maqolalar orqali Qo'shjonov o'zbek adabiy tanqidchiligini nazariy asosga ko'targan.

Xulosa

Matyoqub Qo'shjonov o'zbek adabiyotshunosligi va tanqidchiligi tarixida chuqur iz qoldirgan yirik olimdir. Uning qarashlari, Navoiyshunoslikdagi xizmatlari, jadid adabiyotiga bergan baholari, zamonaviy adabiy jarayon haqidagi fikrlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Qo'shjonovning metodologik ilmiy yondashuvi o'zbek tanqidchiligini ilmiy asosga olib chiqishga xizmat qilgan bo'lib, uning merosi kelajak avlod tadqiqotchilari uchun mustahkam nazariy asos bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qo'shjonov M. Navoiy hikmatlari. – Toshkent: Fan, 1980.
2. Qo'shjonov M. Adabiyot va hayot. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1976.
3. Karimov A. O'zbek adabiy tanqidchiligi tarixi. – Toshkent, 2012.
4. Rasulov R. XX asr o'zbek adabiyoti. – Toshkent, 2015.
5. Nazarov B. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent, 2008.
6. O'zbek adabiyoti va san'ati gazetasi materiallari.